TEATR POLSKI WE WROCŁAWIU

SEZON 1982/83

Dyrektor i kierownik artystyczny:
IGOR PRZEGRODZKI

Kierownik literacki:
ELŻBIETA MORAWIEC

Zastępca dyrektora:
JERZY TACZALSKI

WILIAM SZEKSPIR

PERYKLES

(Pericles)

Przełożył:
LEON ULRICH

Reżyseria i choreografia
HENRYK TOMASZEWSKI

Scenografia
ZOFIA DE INES-LEWCZUK

Muzyka
ZBIGNIEW KARNECKI

Premiera 26 lutego 1983

Portret Szekspira (autor nieznany)

Wiliam Szekspir SONET LXVI

W śmierci szukam ukąszeń, znużony widokiem
Zasługi, co płaszcz jeno żebraczy posiada,
Nicości, barwne pióra strojącej przed okiem
Czystej wierności, której zapłatą jest zdrada,
Zbrodni, co ją złotymi zaszczytami darzą,
Dziewiczej cnoty, która umiera zhańbiona,
Doskonałości, straszną zbrukanej potwarzą,
Siły, której mdła przemoc wsiadła na ramiona,
Poezji, której usta pieczętują władzą,
Ciemnoty, która wiedzą leczyć się ośmiela,
Prawdy, która mianem głupoty nadgradza,
Ujarzmionego dobra, zła ujarzmiciela.
Znużony tym — odszedłbym wnet na spoczywanie,
Lecz beze mnie co z moją miłością się stanie?

Przełożył Lucjan Szenwald

Mała kronika życia i twórczości Wiliama Szekspira

1564

Dnia 23 kwietnia w miasteczku Stratford nad Avonem urodził się Wiliam Szekspir (Shakespeare) jako najstarszy z sześciorga dzieci zamożnego kupca — mistrza cechu rękawiczników Johna i Mary Arden, pochodzącej z rodziny ziemiańskiej.

1571—1581

Od siódmego roku życia Szekspir chodził do szkoły początkowej, gdzie uczył się łaciny, greki i poznał najważniejsze dzieła klasyków starożytności. Szkoły tej prawdopodobnie nie ukończył.

W latach chłopięcych miał możność oglądania różnego rodzaju widowisk, z którymi wędrowni aktorzy raz po raz odwiedzali Stratfort.

1582—1587

W 1582 roku osiemnastoletni Szekspir żeni się z dwudziestosześcioletnią Anną Hathaway, córką bogatego chłopa. Z małżeństwa tego miał troje dzieci. W tym czasie Szekspir imał się różnych zawodów, był m.in. nauczycielem domowym. Prawdopodobnie też zaznajamiał się w tym czasie z arkanami sztuki aktorskiej.

1588—1590

Około 1588 roku poeta znalazł się w Londynie, podówczas mieście o prawie stu pięćdziesięciu tysiącach mieszkańców. Był to okres ważnych wydarzeń politycznych (ścięcie Marii Stuart — 1587, rozbicie hiszpańskiej Armady — 1588), przemian gospodarczych i społecznych oraz wielkiego rozwoju kultury pod rządami panującej od 1558 królowej Elżbiety.

Na pierwszy plan wydarzeń kulturalnych wysuwa się niewątpliwie szybki rozwój teatru i dramatu, z czym łączył się rozkwit sztuki aktorskiej. Najbardziej znanymi dramaturgami byli wówczas Thomas Kyd, Christopher Malrowe i Ben Jonson, w którego komedii „Każdy w swoim charakterze" wystąpił Szekspir jako początkujący aktor.

Ówcześni aktorzy łączyli się w kompanie. Szekspir należał do kompanii teatralnej „Słudzy Lorda Szambelana", utworzonej przez Jamesa Burbage'a.

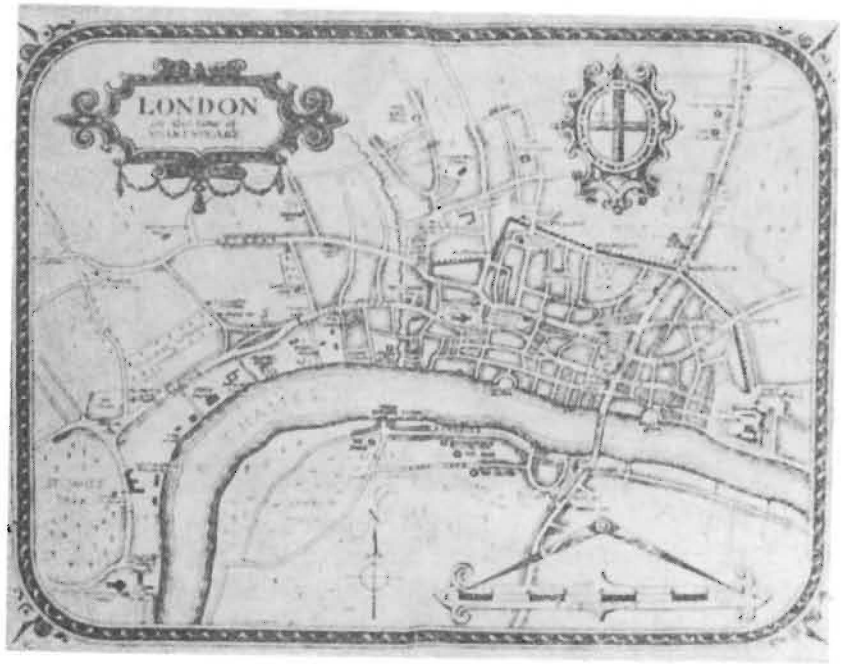

1591—1598

Twórczość dramatyczną rozpoczął Szekspir od historycznej kroniki w trzech częściach o królu Henryku VI oraz tragedii o Ryszardzie III. Pisze następnie komedie: „Komedia omyłek", „Poskromienie złośnicy", „Dwaj panowie z Werony" i „Stracone zachody miłosne". Oficjalnym debiutem Szekspira było ogłoszenie pod pełnym nazwiskiem poematów „Wenus i Adonis" (1593) i „Lukrecji" (1594), dedykowanych znanemu w kołach literacko-teatralnych mecenasowi kultury — hr. Southampton. Te poematy zdobyły mu w sferach artystycznych większą popularność niż twórczość dramatyczna. Poprawiła się sytuacja materialna poety. Szekspir kupuje dom w Stratfordzie, a w roku 1596 uzyskuje dla siebie i zbankrutowanego ojca szlachectwo (w herbie sokół ze złotą lancą - spear) w szponach i dewiza: non sans droict — nie bez prawa).

W związku z zamknięciem teatrów z powodu zarazy (1592—1594), Szekspir porzuca chwilowo dramat dla poezji lirycznej. Po otwarciu sezonu, uformował się nowy zespół „Sług Lorda Szambelana" ze stałą siedzibą. Na lata 1595—96 przypadają sukcesy teatralne „Romea i Julii", „Snu nocy letniej", „Ryszarda II" i „Kupca weneckiego". Po śmierci Jamesa Burbage'a (1597) Kompania Lorda Szambelana popadła w kłopoty finansowe. Przypuszczalnie w celu zaradzenia trudnościom sprzedano do druku parę sztuk z repertuaru zespołu (m.in. „Ryszarda III").

1599—1601

W 1599 roku „Kompania Lorda Szambelana" zajmuje, wybudowany rok wcześniej, nowy teatr na prawym brzegu Tamizy „The Glob". Nad wejściem umieszczono napis: „Totus mundus agit histrionem" — cały świat gra komedię. W repertuarze teatru pojawiają się nowe sztuki Szekspira m.in. „Juliusz Cezar" i kilka komedii — wśród nich najświetniejsza — „Wieczór Trzech Króli". Sztuką „Ryszard II" chciał w 1601 roku posłużyć się w rozgrywce politycznej hrabia Essex, usunięty w cień faworyt królowej Elżbiety. Na jej rozkaz Essexa uwięziono i ścięto. Szekspir i Kompania Lorda Szambelana byli przesłuchiwani w czasie dochodzenia przeciwko hrabiemu Essexowi.

1602—1613

Po śmierci Elżbiety (1603) król Jakub I bierze pod swoją opiekę „Kompanię Lorda Szambelana", nadając jej nazwę „King's Men" (Sług Królewskich). W tym samym roku Szekspir wystąpił po raz ostatni jako aktor teatru „The Globe" w sztuce Ben Jonsona „Sejanus".

W latach 1601—1606 powstają największe tragedie Szekspira: „Hamlet", „Otello", „Makbet", „Król Lir", „Antoniusz i Kleopatra".

Dla zespołu „King's Men" Szekspir pisze „Peryklesa" (1608). Do ostatnich utworów poety należą: „Cymbelin", „Zimowa opowieść" oraz „Burza", która zamyka długi ciąg trzydziestu siedmiu komedii, kronik historycznych i tragedii Szekspira.

1614—1616

Około 1614 roku, po pożarze teatru „The Glob" Szekspir opuszcza Londyn, przenosząc się na stałe do Stratfordu, gdzie — po dwudziestopięcioletnim pobycie w stolicy — spędził dwa ostatnie lata życia. Zmarł 23 kwietnia, skończywszy pięćdziesiąt dwa lata — a w dwa dni później pochowano go w prezbiterium kościoła parafialnego w Stratfordzie. Na płycie grobowej wyryto czterowiersz, być może napisany przez samego Szekspira:

O przyjaciele, na Jezusa rany,
Proch uszanujcie tutaj pogrzebany.
Błogosławieństwo przyjaznej mi duszy,
A klątwa temu, kto kości me ruszy.

Za życia Szekspira ukazała się drukiem połowa jego utworów w małych tomikach, w kilku przypadkach w wydaniach nielegalnych.

Pierwsze wydanie zbiorowe ukazało się dopiero w 1623 roku, wydane w Londynie, z wierszowaną przedmową Ben Jonsona.

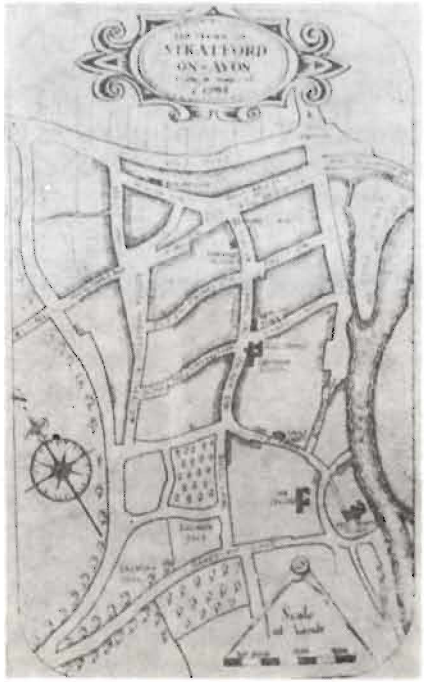

William Szekspir. Miedzioryt Martina Droeshouta zamówiony do wydania zbiorowego utworów w 1623 r.

Postać, którą tu widzisz, ryła ręka szczyra,
Co chciała szlachetnego ukazać Szekspira,
Przy czym też miedziorytnik biedził się niemało,
(...)
Że temu nie podołał — niechaj wzrok twój sięga,
Czytelniku, nie rysów — lecz tego, co w księgach.

Ben Jonson (tłum. W. Lewik)

Przemysław Mroczkowski

OPOWIEŚĆ O PERYKLESIE

„Komu bajkę, komu?" — tak niemal brzmiałoby w dzisiejszym języku ogłoszenie na rynku, anonsujące takie sztuki. Czymś podobnym mogli się posługiwać właściciele teatru, chcąc zachęcić publiczność o pewnych gustach. Istniała przypuszczalnie kategoria widzów współczesnych Szekspirowi, której szczególnie podobały się „bardzo dziwne" opowieści na scenie o kolejach żywota, srodze doświadczających prawych bohaterów. Po niewiarygodnych przygodach bohaterowie doczekiwali się zresztą nagrody.

Materiałem do przeróbki były średniowieczne romanse, które są w niemałej mierze bajkami dla słuchaczy każdego wieku. W tym wypadku świadomość sięgania do średniowiecznego romansu była szczególnie wyraźna, bo autor głośnego w Anglii zbioru takich historii John Gower (1325—1408), występuje w roli komentatora i częściowo narratora. Nawet archaizacja jego języka wskazuje na tę świadomość.

Ujęcie materiału jest na przemian to słabe, to przykuwające, stąd wątpliwości krytyków, jaką Szekspirowi przypisać część autorstwa i, zapewne, jaką część odpowiedzialności za prostoduszność wielu ujęć. Na to ostatnie pytanie jednak odpowiedzią może być częściowo sugestia świadomie pisanej baśni dramatycznej, nie bez pewnych nawet akcentów mitu (o herosie uparcie wiernym moralnym wartościom).

Terenem akcji jest właściwie Morze Śródziemne. Perykles jest poniekąd średniowieczną Odyseją. Książę wygnaniec i rozbitek, ścigany przez złych ludzi i nieprzychylne burze, niepewny losu rodziny, również prześladowanej, jest w swych przymusowych podróżach gościem na dworach innych władców, ale na tych dworach odbywają się turnieje wedle rycerskiego obyczaju i jak w rycerskich opowieściach najdzielniejszy zawodnik może zdobyć rękę pięknej księżniczki. Mamy więc znów pełną anachronizmów mieszaninę epok, a kraina, w której się znajdujemy, jest właściwie krainą marzenia. Pejzaż tej krainy jest częściowo groźny i smutny.

Powroty, jakby z zaświatów, rzekomo zmarłych najbliższych po długiej męce rozłąk zaokrąglają ciąg wydarzeń w Szekspirowskich romansach dzięki czemuś więcej niż happy end. Czasem wydaje się, iż jest to udramatyzowana postać marzenia lub medytacji o świecie lepszym od tego, w którym nie wszystkie rozstania kończą się szczęśliwie i nie wszystkie szlachetne czyny doczekają się oczywistej nagrody.

Przemysław Mroczkowski,
Szekspir elżbietański i żywy, WL, Kraków 1966

W aktach posła weneckiego Zorzi Giustiniana, akredytowanego przy dworze króla Jakuba w okresie od stycznia 1606 do listopada 1608, zanotowano:

„Wszyscy ambasadorowie, którzy przybywali do Anglii, uczęszczali od czasu do czasu do teatru. Giustinian poszedł z ambasadorem Francji i żoną na sztukę, zatytułowaną „Perykles", co go kosztowało przeszło 20 koron. Zabrał też z sobą sekretarza Florencji".

Stanisław Ostoja-Chrostowski, Zbroja Peryklesa ,drzeworyt, 1940

TRZECI RYBAK

Rzecz to jednak dziwna, jak ryby żyją w morzu.

PIERWSZY RYBAK

Jak ludzie na lądzie: wielkie jedzą małe.

S. Ostoja-Chrostowski, Marina porwana przez korsarzy, drzeworyt, 1940

LEONIN

Mojem zaleceniem jest nie rozumować
O tym uczynku, ale go dokonać.

S. Ostoja-Chrostowski, Perykles i Marina, drzeworyt, 1940

PERYKLES

Wstań teraz, odbierz me błogosławieństwo.
Jesteś mą córką.

Akt V, scena 1

T. S. Eliot

MARINA

Quis hic locus, quae regio, quae mundi plaga?

Co to za morza i brzegi, co za skały szare i wyspy
Co za woda obmywa dziób statku
I zapach sosen i drozd śpiewający we mgle
Co za obrazy wracają
O moja córko.

Ci, którzy ostrzą ząb psa, a znaczy to
Śmierć
Ci którzy błyszczą przepychem kolibra, a znaczy to
Śmierć
Ci którzy siedzą w chlewie zaspokojeń, a znaczy to
Śmierć
Ci którzy cierpią zwierzęce ekstazy, a znaczy to
Śmierć

Stają się nierealni, rozwiani przez wiatr,
Oddech sosen i śpiewodrzew mgły —
Dzięki tej łasce nikną tam gdzie stali

Co to za twarz niejasna i jaśniejsza
Tętno w dłoni słabnące i coraz silniejsze —
Dane czy użyczone? bardziej niż gwiazdy i bliższe od źrenic
Szepty i śmiech — pomiędzy liśćmi i stopą w pośpiechu
Pod snem, gdzie wszystkie zbiegają się wody.

Maszty pękają od losu i farba pęka od żaru.
Ja uczyniłem to, ja zapomniałem
I pamiętam.
Osprzęt lichy i żagle zbutwiałe
Od czerwca do września następnego roku.
Uczyniłem bezwstydnie, w pół świadomie, nieznane, moje własne.

Dno przecieka i szpary trzeba uszczelnić w pokładzie.
Ten kształt, ta twarz, to życie
Żyjące, by żyć w świecie który będzie po mnie, obym
Oddać mógł życie — za to życie, głos — za ten niewypowiedziany.
Za budzące się warg rozchylenie, nadzieję, nowe okręty.

Co to za morza i brzegi, co za wyspy z granitu naprzeciw
żeber statku
I drozd wołający przez mgłę
Córkę moją.

przełożył Krzysztof Boczkowski

Henryk Tomaszewski

HENRYK TOMASZEWSKI O „PERYKLESIE":

Zdaję sobie sprawę, że konstrukcja „Peryklesa" ma pewne słabości, a działania niektórych postaci pozbawione są po prostu motywacji. Zafascynowała mnie jednak wprowadzona przez Szekspira postać Narratora — Gowera. To kreator wszystkich wydarzeń, całej akcji sztuki. Poprzez tę postać czytam „Peryklesa", przez nią widzę spektakl. Wszystko jest w ręku Narratora, dzięki niemu staje się teatr czyli to co niemożliwe i cudowne. Dzięki niemu pojawia się galeria różnorodnych bohaterów w ich działaniach najbardziej wzniosłych i przyziemnych. To Gower — Zapowiadacz jest wcieleniem ducha teatru. Takich postaci w życiu się przecież nie spotyka, chociaż Gower — jako jedyny spośród bohaterów istnieje na pograniczu między iluzją teatralną a życiem, między sceną a publicznością. Nie zapominajmy, że stojąc na zewnątrz stwarzanego przez siebie świata, Gower równocześnie do niego należy. Dlatego jest dla mnie fascynujący — bliski mojej idei teatru, nie skrywającego swojej natury. Taki Narrator pojawił się w mojej dawniejszej inscenizacji „Gry w zabijanego" Ionesco. W tamtej sztuce do roli Narratora podniosłem epizodycznie pojawiającą się postać Śmierci.

To tyle o moim rozumieniu teatralności.

Myślę, że „Perykles" nie jest naiwną bajeczką, przeciwnie — ma w sobie gorzką mądrość doświadczenia. Tytułowy bohater próbuje przezwyciężyć zły los, potem-podobny w tym do Hioba —poddaje się temu, co nieuchronne, a co decyduje się poza ziemską sferą istnienia ludzkiego. I w jakimś momencie do roli bohaterki urasta jego córka Marina.

W tym przedstawieniu po raz pierwszy połączyłem dwa zespoły: aktorów dramatycznych i mimów. Połączenie wyniknęło z materii tej opowieści, z której niejako same wyłaniają się obrazy.

S. Ostoja-Chrostowski, drzeworyt

Sztuki Wiliama Szekspira na scenie Teatru Polskiego

JAK WAM SIĘ PODOBA. Przekład — Czesław Miłosz, reżyseria — Edmund Wierciński, scenografia — Teresa Roszkowska. Premiera 3 marca 1951.
SEN NOCY LETNIEJ. Przekład — Stanisław Koźmian, reżyseria — Wilam Horzyca, scenografia — Leonard Torwirt, kostiumy — Jadwiga Przeradzka. Premiera 15 stycznia 1953. Muzyka — Felix Mendelssohn-Bartholdy.
DWAJ PANOWIE Z WERONY. Przekład — Stanisław Koźmian, reżyseria i scenografia — Jerzy Ukleja. Premiera 9 lutego 1957.
HAMLET. Przekład — Jarosław Iwaszkiewicz, reżyseria — Jakub Rotbaum, scenografia — Aleksander Jędrzejewski, kostiumy — Jadwiga Przeradzka. Premiera 15 marca 1958.
OTELLO. Przekład — Krystyna Berwińska, reżyseria — Jakub Rotbaum, scenografia — Aleksander Jędrzejewski, kostiumy — Jadwiga Przeradzka. Premiera 17 czerwca 1961.
JAK WAM SIĘ PODOBA. Przekład — Czesław Miłosz, reżyseria — Krystyna Skuszanka, scenografia — Krystyna Zachwatowicz. Premiera 26 lutego 1966.
BURZA. Przekład — Jerzy S. Sito, reżyseria — Krystyna Skuszanka, scenografia — Marcin Wenzel. Premiera 24 października 1969.
MIARKA ZA MIARKĘ. Przekład — Leon Ulrich, układ tekstu i reżyseria — Krystyna Skuszanka, scenografia — Marcin Wenzel. Premiera 10 września 1970.
WIECZÓR TRZECH KRÓLI. Przekład — Stanisław Dygat, układ tekstu i reżyseria — Krystyna Skuszanka, scenografia — Marcin Wenzel. Premiera 10 lutego 1972.
RYSZARD III. Spolszczył — Jerzy S. Sito, reżyseria — Stanisław Brejdygant, scenografia — Hanna Volmer. Premiera 18 października 1973.
TRAGICZNA HISTORIA HAMLETA, KSIĘCIA DANII. Przekład — Maciej Słomczyński, reżyseria — Piotr Paradowski, scenografia — Wacław Kula. Premiera 3 listopada 1977.
SEN NOCY LETNIEJ. Przekład — Maciej Słomczyński, reżyseria i scenografia — Jerzy Grzegorzewski. Premiera 27 marca 1980.

Kierownik techniczny: HENRYK BORYCKI
Brygadier sceny: ANTONI KOŁACZEK

Kierownicy pracowni:
krawieckiej damskiej: WŁADYSŁAWA MASZTELARZ
krawieckiej męskiej: JERZY HELAK
perukarskiej: ZOFIA HEJNE-BREGULLA
szewskiej: JERZY PORZYCZEK
modelatorskiej: SŁAWOMIR KALETA
stolarskiej: JERZY DOMŻALSKI
malarskiej: TADEUSZ CHĄDZYŃSKI
tapicerskiej: WŁODZIMIERZ POMORSKI
ślusarskiej: BRONISŁAW KROWICKI
elektroakustycznej: HUBERT BREGULLA
elektrotechnicznej: KAZIMIERZ PIĄTEK

Kierownik Biura Obsługi Widzów:
WIESŁAWA ŻUREK

Zamówienia na bilety przyjmuje codziennie w godz. 9—16 Organizacja Widowni, ul. Zapolskiej 3, tel. 387-89 oraz 386-53, w. 91.

Redakcja programu: Maria Dębicz
Opracowanie graficzne: Edward Kostka
Reprodukcje: Adam Hawałej

Teatr Polski
ul. Zapolskiej 3
50-032 Wrocław

Teatr Kameralny
ul. Świdnicka 28
tel. 44-62-01

Cena 30 zł

WZGraf Z-d 2, zam. 139/83, n 8000. A5, U-15